

УЧАСТЬ МІЖНАРОДНОЇ СПІЛЬНОТИ У ВРЕГУЛЮВАННІ ДАРФУРСЬКОГО КОНФЛІКТУ

Статтю присвячено аналізу ролі Дарфурського конфлікту як загрозового чинника для міжнародної системи безпеки, витоків даного конфлікту та позицій провідних країн світу, зацікавлених у встановленні миру і безпеки в африканському регіоні. В статті розглянуто можливі шляхи вирішення даної проблеми з урахуванням історичних, політичних та економічних умов розвитку регіону.

Ключові слова: Африка, Дарфурський конфлікт, міжнародні відносини, міжнародна система безпеки.

Статья посвящена анализу роли Дарфурского конфликта как фактора, несущего угрозу для международной системы безопасности, истоков данного конфликта и позиций ведущих стран мира, заинтересованных в утверждении мира и безопасности в африканском регионе. В статье рассмотрены возможные пути решения данной проблемы с учетом исторических, политических и экономических условий развития региона.

Ключевые слова: Африка, Дарфурский конфликт, международные отношения, международная система безопасности.

The article analyzes the role of the conflict in Darfur as a threatening factor for the international security system, the origins of the conflict and the position of the leading countries, who are interested in establishing peace and security in the African region. The article observes the possible solutions of this problem based on historical, political and economic conditions of the region.

Key words: Africa, conflict in Darfur, international relations, international security system.

Африка вже більше 30 років має статус континенту, де зосереджена найбільша кількість кровопролитних конфліктів. Це, насамперед, внутрішні та транскордонні конфлікти, що призводять до трагічних наслідків як для цивільного населення, яке зазнає значних труднощів через небезпечну ситуацію на континенті, так і для всього світу.

Актуальність теми дослідження зумовлена тим, що на сьогодні однією з найбільш серйозних і глобальних проблем на міжнародній арені є проблема забезпечення регіональної безпеки. Глобальна взаємозалежність сучасного світу детермінує залежність міжнародної безпеки від регіональної, звідси виникає гостра необхідність запобігання будь-якого роду кризових ситуацій. Вивчення особливостей виникнення та шляхів вирішення Дарфурського конфлікту сприятиме знаходженню альтернативних шляхів залагодження вже існуючих регіональних суперечок та запобіганню нових.

Таким чином, метою дослідження є комплексний аналіз на основі теоретичних і методологічних засад науки конфліктології та на основі вивчення відповідних джерел і літератури діяльності міжнародної спільноти з питань урегулювання конфлікту в Дарфурі та встановлення миру і стабільності в регіоні.

Автор ставив завдання проаналізувати політичну та економічну ситуацію на африканському континенті;

розглянути соціально-політичні передумови та дослідити причини виникнення конфлікту в Дарфурі; визначити коло зацікавлених у розвитку регіону країн та проаналізувати ефективність участі цих держав у Дарфурському конфлікті; дослідити сучасний стан і перспективи системи безпеки регіону і визначити можливі шляхи розв'язання конфлікту.

Серед вітчизняних науковців вагомий внесок у вивчення даної проблеми вніс С. В. Шуляк. Зокрема ним було розглянуто енергетичну складову конфлікту. Представники російської наукової школи Є. О. Кудров [4], С. Ю. Серегічев [5] та В. П. Юрченко [8] досліджували Дарфурський конфлікт в історичній площині, зосереджуючи свою увагу на історичних закономірностях розвитку Північно-Східного регіону Африки.

Визначальна роль ООН та миротворчі операції з участю США у врегулюванні Дарфурського конфлікту було розглянуто в статті О. В. Штейнберга [6]. С. В. Костелянець [3] приділив увагу як історичним витокам, так і ймовірним шляхам розвитку ситуації в країні, зосереджуючи увагу на шляхах розв'язання конфлікту за участю великих держав. Аналізуючи теоретичне підґрунтя дослідження проблеми, можна зробити висновок, що у вітчизняній науковій літературі дане питання майже не висвітлено, але

знаходить своє відображення в працях російських науковців.

До недавнього часу проблеми безпеки в Африці залишались поза увагою міжнародної спільноти. Але після зростання важливості релігійного та етнічного чинників провідні країни світу почали активне втручання у внутрішні проблеми африканських держав. Західні країни також не могли залишити без уваги деспотичні і жорсткі методи правління авторитарних урядів і почали процес демократизації континенту. Після того, як в Анголі, Алжирі, Нігерії, Лівії було знайдено величезні поклади нафти, гео економічне значення Африканського континенту надзвичайно зросло.

Серед країн Північно-Східної Африки Судан є найбільшою за територіальною ознакою, найперспективнішою за стратегічним положенням, але надзвичайно бідною країною. Судан має вихід до Червоного моря і межує з такими країнами як Лівія, Чад, Єгипет та Центральноафриканська Республіка (ЦАР). Площа Судану порівнянна із Західною Європою, в той час як населення складає лише 35 мільйонів осіб. Дарфур є регіоном на заході Судану, після входження до якого був поділений на три федеральні штати: Західний Дарфур, Південний Дарфур і Північний Дарфур. У Дарфурі проживають представники багатьох племен, приблизно 60 % яких вважаються арабськими, а 40 % – африканськими (неарабськими). Серед останніх найбільш численними є фури (близько 800 тис. осіб), загава (близько 200 тис.) і масаліт (близько 150 тис.) [2, с. 2].

Деякі з дарфурських арабізованих народностей втратили свої мови, але зберегли елементи традиційної культури. В цілому за своєю культурою велика частина населення Дарфуру набагато ближче до сусіднього Чаду, ніж до культури долини Нілу. За релігійною приналежністю населення регіону відноситься до мусульман-сунітів. Однак відмінності між арабським і неарабським мусульманським населенням все ж мають місце.

Свою роль у виникненні конфлікту відіграє і демографічний фактор, а саме: швидке зростання населення регіону при набагато більш повільному зростанні економіки, розвитку транспортної інфраструктури, соціальної сфери, а головне – при дуже незначному зростанні оброблюваних земель, скороченні пасовищ. У Дарфурі збільшувалося безробіття і зростала соціальна напруженість.

Політичне коріння конфлікту лежить у домінуванні арабського населення Судану шляхом поширення свого впливу в ділових колах країни. Недостатня увага керівництва Судану до проблем регіону, його очевидне заступництво арабів, небажання уряду вкладати необхідні кошти в розвиток економіки та соціальної сфери, захоплення політики насильницької арабізації негроїдного населення продовжували стимулювати невдоволення більшої частини дарфурців [3, с. 4]. Дарфур вважається найбільш посушливим і бідним районом Судану, він відноситься до кризової продовольчої зони. Однак уряд Судану не приділяє належної уваги соціально-економічним проблемам

провінції, придушуючи будь-які прояви невдоволення серед цивільного населення.

Таким чином, нинішній конфлікт у Дарфурі є наслідком невирішеності низки проблем і суперечностей економічного, етнічного, соціального та політичного характеру, що можна віднести до внутрішніх причин розпалення конфлікту.

Приводом до сучасного конфлікту в 2003 р. стала угода між Хартумом і повстанцями Півдня про розподіл доходів від видобутку нафти, в якій не було враховано економічні інтереси неарабського населення провінції. Боротьба іноземних держав за природні багатства – нафту, газ та інші ресурси мотивувала іноземне втручання у локальний конфлікт та розширила його межі до регіонального. Саме втручання з боку іноземних держав та багатонаціональних компаній з метою підтримки однієї з протидіючих сторін варто віднести до зовнішніх причин розгортання Дарфурського конфлікту.

Виявлені природні ресурси перетворили Судан в об'єкт пильного інтересу з боку американських корпорацій. Вважається, що Судан має запаси нафти, порівнянними з тими, якими володіє Саудівська Аравія. Він також володіє значними запасами природного газу. Крім того, в Судані є одні з трьох найбільших у світі покладів високочистого урану поряд з четвертими у світі родовищами міді.

Але на відміну від Саудівської Аравії, уряд Судану намагається триматися незалежно від Вашингтона. Будучи не в змозі контролювати суданську нафту, американський уряд зробив все можливе, щоб не допустити розвиток власної суданської нафтовидобувної індустрії. Китай, з іншого боку, співпрацював з Суданом, забезпечуючи його технологіями для нафтовидобування, буріння свердловин, прокладки нафтопроводів, а також купуючи більшу частину суданської нафти [4].

Політику США було зосереджено на підриві експорту суданської нафти шляхом накладення санкцій і розпалювання міжнародної та регіональної ворожнечі. З одного боку, боротьба за «чорне золото» та за сфери впливу в регіоні між США та Китаєм призводить до ще більшого розпалення конфлікту в Дарфурі. Але, з іншого боку, подібне протистояння між двома найпотужнішими державами світу привертає пильну увагу інших країн, урядових та неурядових організацій і сприяє наданню гуманітарної допомоги місцевому населенню. Політика Китаю в Дарфурі – це лише частина китайської програми встановлення контролю над африканською нафтою. У той же час нафта – головний фактор сьогоденної американської зовнішньополітичної стратегії.

Посилення напруженості навколо Дарфуру в 2003 р. привернуло увагу міжнародної спільноти. В різний час посередниками у врегулюванні конфлікту виступали ООН, Африканський Союз, міждержавний орган з розвитку, прикордонні держави.

Першими небезпеку подальшого розгортання конфлікту побачили Ліга арабських держав та африканські делегати ООН [1, с. 21]. Генеральний секретар ООН Кофі Аннан попередив світову спільноту про серйозні наслідки, до яких може призвести

подальша ескаляція Дарфурського конфлікту і невтручання у внутрішні справи країни, враховуючи етнічні чистки мирного населення та катастрофічну кількість людських втрат. Кількість жертв конфлікту на 2012 рік оцінюється приблизно в 400 тис. осіб. Ще 2 млн стали біженцями [9].

У 2004 р. регіон відвідали Кофі Аннан та держсекретар США Колін Пауелл. Африканський союз і Європейський союз направили представників для спостереження за припиненням вогню, угоду про це було підписано у квітні 2004 року. 30 липня 2004 року Рада Безпеки ООН прийняла резолюцію щодо кризи в Дарфурі, яка зобов'язує уряд Судану протягом 30 днів роззброїти проурядові збройні загони «Джанджавід». Ліга арабських держав зажадала надати Судану більш тривалий термін і попередила, що Судан не повинен перетворитися на ще один Ірак. Ця організація категорично відкинула будь-яке військове втручання в зону конфлікту.

З січня до серпня 2004 року Єврокомісія виділила Судану гуманітарну допомогу на суму 20 млн євро для подолання кризи в Дарфурі, зокрема на покупку продовольства і медикаментів біженцям та на підтримання миротворчих організацій, що діють на території Дарфуру [2, с. 11].

У лютому 2006 р. Сенат США прийняв резолюцію, яка вимагала введення до Дарфуру військ НАТО і миротворчих сил ООН з чітко артикульованих мандатом. США крок за кроком йдуть до своєї мети в досягненні тотального контролю над ситуацією в Дарфурі. Сполучені Штати Америки разом з організацією НАТО, яка по суті теж відображає їх інтереси, здійснювали повітряну підтримку військам Африканського Союзу в Дарфурі, які офіційно характеризувались як «нейтральні» і виконували миротворчу місію [3]. Три «найважливіших» сусіди Судану – Уганда, Чад та Ефіопія брали активну участь в американських військових програмах. США здійснювали в Судані і таємні операції, в тому числі навчання повстанських груп з Південного Судану, Чаду, Ефіопії і Уганди.

Великого значення в миротворчій діяльності світової спільноти мав проект резолюції про створення 26-тисячного контингенту військ ООН для відправки в Дарфур, розроблений у липні 2007 року Францією, Великобританією і Ганою – ЮНАМІД. Основним мандатом ЮНАМІД є захист цивільного населення, але в її завдання також входить забезпечення безпеки в операціях з надання гуманітарної допомоги, контроль і перевірка виконання угод, сприяння загальному політичному процесу, забезпеченню прав людини і законності, безперервне спостереження за становищем на кордоні з Чадом і Центрально-африканської Республікою і подання відповідних доповідей [9].

Відчувши безперспективність силових спроб вирішення конфлікту, а також під тиском світової спільноти, передусім США та низки європейських і африканських країн, членів Міжурядової організації з розвитку, уряд і повстанці розпочали переговорний процес. У січні 2005 р. між урядом і Суданським народно-визвольним рухом (СНВР) було підписано

всеохоплюючу мирну угоду, яка, зокрема, передбачала надання південним штатам широкої автономії, інтеграцію СНВР до політичного життя країни, розподіл влади та прибутків від продажу нафти, а головне – визнала за Півднем право на самовизначення (було передбачено проведення референдуму щодо майбутнього південних штатів).

Миротворчі операції, здійснювані Африканським Союзом та ООН за підтримкою Європейського Союзу та прикордонних держав увінчалися успіхом. 23 лютого 2011 року в столиці Катару м. Доха відбулося підписання рамкової угоди між представником суданського керівництва А. Х. Омером і представником головного опозиційного дарфурського повстанського угруповання Руху за справедливість і рівність А. Тугудом [3, с. 5]. Рамкова угода включає в себе 12 пунктів, основними з яких є встановлення тимчасового перемир'я та інтеграції структур Руху за справедливість і рівність в державне і політичне життя Судану. Але варто відзначити ще два ключові моменти, які ще очікують свого підписання. Це «пропорційне представлення народу Дарфуру в структурах виконавчої та законодавчої влади країни» і «справедливий розподіл національного продукту і майна».

У своїй останній резолюції від 29 липня 2011 Рада Безпеки підкреслила необхідність того, щоб ЮНАМІД у повній мірі використала свої можливості і приділяла першочергову увагу захисту цивільних осіб і забезпеченню безпечного, своєчасного і безперешкодного гуманітарного доступу, і проявляла зусилля щодо заохочення мирного врегулювання. Головною метою даної резолюції було припинення насильства в країні, досягнення постійного припинення вогню і всеосяжного мирного врегулювання, започаткованого рамковою угодою в м. Доха.

Повертаючись до такого важливого питання, як регіональна безпека, варто розглянути вплив конфлікту в Дарфурі на військово-політичну ситуацію в сусідніх країнах, які не могли стояти осторонь гуманітарної кризи в регіоні та автоматично були втягнені і конфлікт. Фактично від самого початку конфлікту він характеризувався високим ступенем інтернаціоналізації. Так, Єгипет і Лівія як члени Ліги арабських держав надавали військову та фінансову підтримку центральному уряду Судану. Вони були послідовними прихильниками збереження цілісності країни. У свою чергу повстанці отримували підтримку від таких держав як Кенія, Уганда, Ефіопія, Чад, Заїр (зараз Демократична Республіка Конго). Ці країни надавали притулок біженцям, що пізніше призвело до громадянських воєн на власних територіях [8].

Прикордонні території Дарфуру і Чаду з тих пір стали ареною протистояння озброєних бойовиків з обох країн. Громадянська війна в Центрально-африканській республіці почалась у 2004 році і стала другою країною, що відчула на собі наслідки Дарфурської кризи. Ситуація, що склалась у цьому трикутнику зумовлена багатьма факторами, такими як спільне історичне колоніальне минуле, внутрішні соціально-політичні проблеми, етнічні та релігійні

суперечності, втручання іноземних держав у внутрішні справи держав.

Стає очевидним, що регіональна безпека центрально-африканського регіону залежить від локальних конфліктів, які підривають мир і добробут регіону, не даючи його країнам активно розвиватися. Подібна взаємозалежність простежується в усіх регіонах світу і Дарфурський конфлікт є яскравим прикладом того, як навіть слабка країна, чії протиріччя не були вчасно подолані мирним шляхом, призвела до економічного послаблення всієї Центральної Африки.

Криза в Судані не є остаточно врегульованою і мирна угода не є запорукою стійкого миру, адже конфлікти в Африці не закінчуються, вони переходять в іншу латентну стадію. Підтвердженням цього є те, що акти насилля в регіоні не припинились після

підписання мирної угоди. У 2010-2012 роки 45 % від загального числа втрат населення загинуло в результаті збройних зіткнень, 40 % – у міжплеменних суперечках і 15 % – у результаті інших злочинних дій [9].

Розглядаючи перспективи врегулювання конфлікту в регіоні, необхідно враховувати позиції всіх африканських країн, які так чи інакше взяли участь у Дарфурському конфлікті, інтереси західних країн та Китаю. Надання гуманітарної підтримки дарфурському населенню є неоцінним внеском іноземних миротворців. На даний час ще рано говорити про стабілізацію ситуації в регіоні. На думку автора, питання остаточно відділення провінції Дарфур від Судану є питанням часу і має вирішуватися за столом переговорів за допомогою мирних дипломатичних заходів, а не спустошених землях за допомогою зброї.

ЛІТЕРАТУРА

1. Жуков А. Е. Мир в обмен на отделение. Северный и Южный Судан на завершающем этапе дезинтеграции. Часть 1 / А. Е. Жуков, С. А. Мифтахова // Азия и Африка сегодня. – 2012. – № 4. – С. 19–25.
2. Кикило В. ООН: новые угрозы и вызовы требуют новой стратегии глобальной безопасности / В. Кикило // Компас. – 2005. – № 12. – С. 2–25.
3. Костелянец С. В. Социально-политические и гуманитарные аспекты конфликта в суданском регионе Дарфур : автореф. дис. ... канд. полит. наук : 23.00.04 / С. В. Костелянец. – М., 2011. – С. 4–6.
4. Кудров Е. А. Политические процессы в Судане после государственного переворота 1989 г. : автореф. дис. ... канд. полит. наук : 23.00.02. – М., 2009 – С. 21-23.
5. Серегичев С. Ю. Возможные пути эволюции Республики Судан: факторы и условия / С. Ю. Серегичев // Вестник института Ближнего Востока. – 2006. – № 7. – С. 35–41.
6. Штейнберг О. В. Организация Объединенных Наций и Дарфурский конфликт / О. В. Штейнберг // Политические, военные и экономические факторы обеспечения безопасности в современных условиях (Сборник докладов молодых ученых и аспирантов на конференции ИМЭМО РАН 16 апреля 2009 г.) / Отв. ред. С. В. Целицкий. – М., ИМЭМО РАН, 2009. – С. 93–94.
7. Шуляк С. В. Борьба за африканські ресурси: «нафтовий» аспект суданської кризи / С. В. Шуляк // Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. – Серія : Питання політології. – 2010. – № 885. – С. 249–256.
8. Юрченко В. П. Конфликт в Дарфуре; истоки, состояние и перспективы [Электронный ресурс] / В. П. Юрченко // Институт Ближнего Востока. – 2005. – 7 апреля. – Режим доступа : <http://www.iimes.ru/rus/stat/2005/07-04-05.htm>
9. UNAMID African Union/United Nations Hybrid operation in Darfur [Electronic resource] – 2007. – Mode of access : <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/unamid/index.shtml>.

Рецензенти: Тригуб П. М., д.і.н., проф.;
Богданова Т. Є., к.і.н., доц.

© Черно Д. І., 2012

Дата надходження статті до редколегії 01.10.2012 р.

ЧЕРНО Дар'я Ігорівна (1989 р. н.) – магістрантка Чорноморського державного університету ім. Петра Могили спеціальності «Міжнародні відносини».

Коло наукових інтересів: конфлікти на африканському континенті.